

LA UE I LA GEOPOLÍTICA DEL CANVI CLIMÀTIC: ENTRE L'AUTONOMIA ESTRATÈGICA I LES NOVES ALIANCES GLOBALS

STEFFEN MENZEL

Responsable del programa Ecologisme de Tercera
Generació (E3G)

La crisi climàtica s'ha convertit en un pertorbador sistèmic: reconfigura els ecosistemes, les trajectòries econòmiques i els alineaments geopolítics. En un ordre mundial cada vegada més fracturat, la UE s'enfronta a una doble vulnerabilitat: l'exposició a l'impacte creixent del canvi climàtic dins de les seves pròpies fronteres i una progressiva dependència estratègica en els productes, tecnologies i materials que possibiliten la transició ecològica. Ambdues vulnerabilitats estan profundament connectades entre si i són inherentment geopolítiques. Per això, la capacitat de la UE per mantenir la seva influència estratègica depèn d'una acció coherent i creïble, tant dins com fora de les seves fronteres.

Molts dels reptes més apressants als quals s'enfronta Europa en matèria de política exterior estan cada vegada més condicionats per la intersecció entre canvi climàtic, sistemes energètics i escassetat de recursos.

Per a la UE, que ha construït la seva identitat estratègica sobre la base del multilateralisme basat en normes, els canvis geopolítics que operen representen un desafiament estructural (vegeu, per exemple, Scott Moore, «Climate Action in the Age of Great Power Rivalry». Kleinman Center Policy for Energy Policy, 9 d'octubre de 2024). La UE ha de posicionar-se no només com una potència normativa, sinó com un actor geopolític eficaç.

Risc climàtic i seguretat

La credibilitat geopolítica d'Europa depèn en bona mesura de la seva capacitat per demostrar resiliència dins de les seves pròpies fronteres. Això requereix, al seu torn, una comprensió sistèmica del risc climàtic, reconeixent

les interconnexions entre el sistema climàtic, la societat i el nostre entorn construït i les infraestructures. La UE ja està experimentant en primera línia la pertorbació climàtica. Els últims anys han estat marcats per episodis climàtics extrems sense precedents que multipliquen la pressió sobre l'agricultura, la seguretat hídrica i la infraestructura urbana.

Ja no és viable compartimentar les polítiques d'adaptació, les energètiques i les de seguretat. El risc climàtic i la seguretat s'han d'abordar a través d'una resiliència integrada, que contempli que els impactes físics se succeeixen a través dels sistemes energètics, les cadenes de subministrament i les societats, sense perdre de vista com les respostes institucionals modelen la confiança pública.

La seguretat energètica a llarg termini de la UE depèn de l'acceleració de la implantació de les energies renovables, la millora de les infraestructures i la integració de la resiliència en el disseny i la planificació del mercat de l'energia. Recentment, la militarització de les exportacions russes de combustibles fòssils a la UE ha subratllat la necessitat de tenir sobirania energètica com un imperatiu de creixement net. Altres esdeveniments recents, com l'apagada que va afectar la península Ibèrica el maig de 2025, van mostrar la importància de la flexibilitat de la xarxa, la coordinació transfronterera i del disseny de sistemes intel·ligents. No obstant això, els avenços dels estats membres continuen sent desiguals; menys de la meitat dels països compten amb estratègies nacionals globals sobre risc climàtic, i entre aquests difereix enormement el nivell de desenvolupament de capacitats crítiques, com infraestructures resilient davant la calor, la governança de l'aigua o els sistemes públics d'alerta precoç.

La cursa per la tecnologia neta

Si bé la gestió de la resiliència és fonamental, la influència internacional d'Europa dependrà cada vegada més de com es posicioni en la cursa mundial per la tecnologia neta i de la seva capacitat per configurar les normes i col·laboracions en un ordre mundial en procés de descarbonització.

Segons els informes de l'Agència Internacional de l'Energia (AIE), la UE continua tenint una forta dependència de la Xina en components crítics per a la transició energètica. A escala mundial, més del 90% de les terres rares, al voltant del 80% de la fabricació de panells solars i una bona part de les cadenes de valor de les bateries estan controlades o depenen en bona mesura d'empreses xineses. Als Estats Units, l'anterior Administració Biden va promulgar la Llei de Reducció de la Inflació (IRA, per les seves sigles en anglès), que va dedicar milers de milions de dòlars a subvencions que van captar inversions en tecnologia neta que, si no, haurien aterrat a Europa. La UE ha respost amb el Pla Industrial del Pacte Verd, la Llei sobre la indústria de zero emissions netes i una nova agenda de competitivitat, basada en l'informe d'alt nivell sobre el futur de la competitivitat de la UE, també conegut com a «Informe Draghi». No obstant això, les llacunes en la coordinació i la fragmentació financera continuen soscavant la velocitat i l'escala de la resposta industrial de la UE.

En els propers anys, Europa haurà d'establir ràpidament noves cadenes de valor de tecnologia neta a través de la mineria, la fabricació i la innovació, en lloc de limitar-se a competir en matèria de subsidis. I això implica invertir en extracció i processament dins de les seves fronteres, al temps que es remodelen els models de comerç i cooperació. La UE ha de col·laborar també amb els seus veïns i aliats mundials per invertir conjuntament en infraestructures, integrar les cadenes de subministrament i donar suport

a la creació de valor local en consonància amb les normes ètiques imperants. D'aquesta forma, la UE podrà promoure objectius compartits de descarbonització i potenciar l'estabilitat exterior.

No fer-ho suposa un risc tant geopolític com econòmic. Sense un accés diversificat a tecnologia neta, la UE pot quedar-se enre-re, i això afectaria no solament als objectius climàtics i la resiliència, sinó també als llocs de treball, la competitivitat, el creixement i la seva influència en les normes mundials.

Geopolítica climàtica i aliances globals

Més enllà de les seves fronteres, la UE s'enfronta a un panorama polític cada vegada més controvertit. D'una banda, es veu condicionat per la competència entre la Xina i els Estats Units per establir les regles i rutes de les properes dècades; de l'altra, la multipolaritat que caracteritza l'ordre global emergent. I és en aquest context, que les economies emergents i en desenvolupament esdevenen crucials per a la recerca d'influència. La Xina, concretament, està consolidant la seva influència a través de la Iniciativa de la Franja i la Ruta (BRI, en anglès) i la seva estratègia de cooperació Sud-Sud, que s'ha vist afavorida pel col·lapse del finançament estatunidenc per al clima i el desenvolupament, i per la pobra credibilitat de la UE al Sud Global a causa de la manca de coherència en el finançament climàtic i l'accés desigual a les vacunes contra la COVID-19. I també per unes relacions comercials asimètriques i proteccionistes, que segons els seus crítics, s'han reforçat pel Mecanisme d'Ajustament en Frontera per Carboni (CBAM).

Iniciatives com Global Gateway o les Associacions per a un Comerç i una Inversió Sostenibles (CTIP, en anglès) prometen reformular les cadenes de valor i donar suport a transicions en consonància amb els interessos europeus. No obstant això, la mobilització

del finançament ha estat lenta, els mecanismes de governança poc clars i la coordinació amb els socis insuficient (vegeu Comissió Europea, *Final Report to the European Commission on Scaling Up Sustainable Finance*, 2023).

En un món multipolar, les col·laboracions que estableixi Europa han de basar-se en la prosperitat compartida i no en la dependència. Els països socis busquen cada vegada més una autonomia estratègica, oportunitats industrials i la copropietat en la configuració de la transició. Si la UE vol continuar sent rellevant en aquest reajustament geopolític ha d'oferir alguna cosa més que un lideratge retòric.

Autonomia estratègica a través d'associacions estratègiques

Tradicionalment, l'*autonomia estratègica* s'ha entès com la capacitat de la UE per actuar amb independència en matèria de defensa i política exterior. En el context de la crisi climàtica i la transició ecològica, això es tradueix en una *interdependència resilient*, és a dir, en l'establiment de vincles sòlids i recíprocs amb aliats i socis clau que redueixin les dependències concentrades i, al mateix temps, millorin la resiliència col·lectiva i reconguin les fortaleses europees, com ara la innovació tecnològica, el poder regulador i els estàndards de sostenibilitat.

Això podria incloure, en primer lloc, la forja d'associacions estratègiques de transició neta amb economies emergents que integrin l'estratègia industrial per a una transició neta amb infraestructures d'adaptació al canvi climàtic i de resiliència, oferint la creació conjunta de valor i l'harmonització a llarg termini amb les ambicions dels socis. En segon lloc, la institucionalització de la diplomàcia de la cadena de valor, és a dir, diversificar les cadenes de subministrament de minerals crítics i tecnologies netes aprofitant el comerç, la inversió i les eines reguladores de la UE, centrant-se en països amb idees afins i estratègicament situats, així com invertir en el processament de minerals, el muntatge de bateries i altres etapes industrials en països socis i no solament en l'extracció de matèries primeres. Hauria d'englobar, així mateix, el lideratge de plataformes plurilaterals per al finançament climàtic i el suport tècnic a les prioritats nacionals, reduint el risc del capital i escalant les tecnologies de pròxima generació a través de fronteres. Per acabar, hauria de sumar l'elaboració de normes i marcs comuns mitjançant la col·laboració amb socis –i potencialment amb blocs regionals com la Unió Africana i l'ASEAN– per tal de crear conjuntament normes i marcs de governança per a la transició ecològica.

La maduresa estratègica de la geopolítica climàtica implica deixar enrere la gestió reactiva de les crisis per abraçar una governança anticipatòria. Això requereix que la resiliència climàtica s'integri en la política de seguretat, que la política industrial s'integri en la diplomàcia i que es creïn conjuntament, a més, noves regles internacionals en el marc d'una aliança més àmplia d'actors.

La rellevància internacional d'Europa davant del desafiament de la crisi climàtica es mesurarà no solament per la reducció de les seves emissions o per la seva fortalesa normativa, sinó per la seva capacitat de liderar una transformació mundial de la qual altres vulguin formar-ne part.

